

ԼԵՒՈՆՆԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐՎԱՐԱՆ

Ի ԷՌՈՎՄ

Սնդի բարեկամէ մ'առ իս ու
զարկուած ընդարձակազոյն տեղե-
կագրէ մը շատ տեղ գրեթէ բառ առ
բառ կը համառօտեմ հետեւեալ ծա-
նոթութիւնները՝ այժմ փայլուն ընթաց-
քի մէջ գտնուող Հոռոմայ Լեւոնեան—Հայ-
կական բարձրագոյն վարժարանին վրայօք ։
Թեպէտ և վերոյիշեալ բարեկամ փափաք
յայտնած է՝ որ իւր անունն չյայտնուի Բաշ-
մաշի մէջ, այլ այդ պարագան չի բացասեր
որ ես հրապարակաւ չյայտնեմ այս սուղերով
առ նա ունեցած լիուշի շնորհակալութիւնս
իւր կրած աշխատութեան մասին ։

Վերոյիշեալ վարժարանին լեւոնեան կո-
չումն հայկականի հետ միացած՝ դորոց ի
զարս անմահ պիտի պահէ մեր ազգին մէջ
այժմեան արեւելասեր և յատկապէս հայա-
սեր Սրբազան Լեւոն ԺԳ. Քահանայապետին
անունն և արդիւնքն, և մեր ազգին կողմէն
ալ իբրեւ յաւերժական երախտագիտութեան
նշան մը պիտի համարուի՝ իւր զահակալած
քաղաքին մէջ արձանագրուած՝ այս Հաստա-
տութեան ճակատին վրայ, որուն հիմնադրու-
թիւնն Սրբազանին առատաձեռնութեանն ան-
բաժան՝ ծնունդ է նաեւ այն վեր սկզբունքին
և նպատակին, զոր ակնայայտնի ցուցեր և
քարոզեր է Մեծ Քահանայապետն իւր առ
արեւելեան ազգո ունեցած հայրական սիրոյն
և իրաւասական յարաբերութեանց մէջ ։

Թեպէտ և Հոռոմայ մէջ յատուկ հայկա-
կան վարժարանի մը կառուցման իրազօր-
ծութիւնն այժմեան միծառոյի Քահանայապ-
ետին արդիւնքն եղաւ, այլ այդ բանին
գաղափարը կամ փափաքը բաական հին էր-
այնպէս որ զեռ եօթնեւաւաներորդ դարէն
սկսեալ՝ Պօղոս Բոնոնիացի խառաջին, որ
Քարոզողաց կարգէն էր և Նախիջեանի ե-

պիսկոպոս, « Բաւական շտեպելով իրեն խնո-
« մոց յանձնուած ժողովրդեան օգտին համար
« ի Հայաստան իրեն ջանքովն ու ծախիւք
« հաստատած դպրատունները, պանդխտու-
« թեամբ գնացեր էր մինչեւ յարեւան
« Հնդկիս, և ի դարձին մեռեր էր ի Սպա-
« նիս, և կտակաւ յանձնած՝ որ իր ար-
« դեամբք զուարուած ասակը զորածուի
« Հայոց ազգին համար մասնաւոր դպրա-
« տոնն մը հաստատելու ի Հոռոմա էլ թէ-
« պէտ այլ և այլ պատճառներով իր փա-
« փաքն և կամքը անգործ մնացին, բայց
« փոխարէն սահմանուեցան՝ որ ի Հոռոմ
« այն ատենի զեռ նոր հաստատուած Ուր-
« քանեան վարժարանին մէջ՝ որոշեալ թուով
« հայազգի պատանիք ալ առնուին, որոնց
« խնամքն ու ջանքն ըլլայ ազգին հոգեւոր
« և ուսումնական բարոյն համար աշխատել » ։

Այդ օրոշմունքն իր արդիւնքն ունեցաւ. և
այնուհետեւ սկսան հայազգի պատանիք ալ
ընդունուիլ վերոյիշեալ Ուրքանեան վարժա-
րանին մէջ, որ Ուրքանոս Ը. Քահանայա-
պետէն հաստատուած՝ բարձրագոյն դպրոց
մ'էր, իբրեւ յաւերժած մի հաստատոյ տա-
րածման միաբանութեան, որ կը հաւա-
քուէին արեւելեան ամէն ազգերէ աշակերտ-
ներ, որոց նուազանիս էր ուսումն օտանալէ
վերջը քահանայ օծուիլ և վաճառ իւրաքան-
չիւրն իրեն հայրենեաց մէջ օգտակար ըլլա-
լու՝ հաւատոց և բարի վարուց քարոզատու-
թեամբ ։ Այս վարժարանն մինչեւ այսօր կան-
գուն է, և ոչ միայն ուսմամբ զարկացած,
այլ և ընդարձակուած է՝ իւր դռները բա-
նալով նաեւ ափրիկեան և ամերիկեան աղ-
ջաց և աշխարհաց առնել ։

Այսպէս ուրեմն մինչեւ այս վերջին տա-
րիներս վերոյիշեալ Նախըւանի եպիսկոպո-
սին յատուկ հայկական վարժարանի մը բաց-
ման փափաքն միայն փափաք մնացեր էր.
ինչպէս նաեւ իրմէն առաջ վերագոյն խնձի
մ'ալ նոյնանման գովելի եղանակն ու ձեռնար-
կութիւնն ապարդիւն էր մնացեր ։ Այդ վե-

1. Զարբ. Հ. Գարեգին. Պատմ. Դպր. Բ.
Հար. նոր մատենագր. Վենետիկ, 1878, էջ 22 ։

հազոյն անձն է յուշեան տոմարը նորոգող Գրիգոր ԺԳ. Քահանայապետն, որ իր կենաց վերջին տարիներուն մէջ յատուկ խնամք մը ցոյց տալ ուզելով առ հայ ազգութիւնն՝ յաւուսով կոնգրակով մը 1584 տարւոյն մէջ կը յայտնէր Հայոց պայքողի մը հաստատութեան ձեռնարկը, ձեռնարկ մի՛ որ որչափ մեր ազգին համար բաղձալի բարիք մ'էր, այնչափ ալ ցաւալի եղաւ յաջորդ տարւոյն մէջ Գրիգոր ԺԳ. վերահաս մահաւորը խափառեալով։ Թէ իրաւացընէ օրչափ մեծ բարիք պիտի լինէր այդ խափառեալ հաստատութիւնն՝ յայտնի է մեզի նոր հաստատման պայմաններէն ու ձեւէն, զորս նոյն Սրբազան յաւալ կը բերէ իր կոնգրակին մէջ. արդիւնեւ այդ դպրոցն ընդ հովանաւորութեամբ երկու ժիրանաւորաց պիտի ունենար քիւր ասորականացեալ մեծաւորներն և աւուսցիներն, հանգերձ յատուկ դասաբաններով, հաւասար ուրիշ համալսարանաց՝ մասնակից լինելով նոյն կարգի բարձրագոյն ուսումնաբանաց իրաւանց և առանձնաշնորհութեանց, մինչեւ վարդապետական (Doctoratus) աստիճանով պատկերաւ իւր աշակերտներէն արժանաւորները և Մէկ խօսքով՝ այդ հաստատութիւնը հայկական դպրոցն՝ իրաւանց և արժանութեանց մասին՝ պիտի ունենար այժմեան Ուրբանեան վարժարանի կազմակերպութիւնն։

Որչափ որ Ուրբանեան վարժարանն հայ պատանեաց կրթութեամբ՝ ընծայած է ազգիս ոչ սակաւ նշանաւոր եկեղեցապետներ հոգեւոր եռանդեամբ և քարեպտայտութեամբ՝ մերձաւորապէս 250 տարիներու շրջանի մը մէջ, բայց միւս կողմանէ իւր տաւած կրթութիւնն միակողմանի լինելով՝ չէր կրնար ըստ ամենայնի հասնիլ իւր փափաքած նպատակին, որ էր հայ ազգի բնաւորութեան, զգացմանց և պահանջանաց համեմատ հովիւներ ուղարկել իրեն, որք կարող լինէին նորա բազմաւտեան կարծաւորութիւնները շեղենել։ Այս պակասութիւնն յառաջ կու գար յատուկ հայկական կամ ազգային դաստիարակութենէ մը զուրկ լինելէն։ Եւ յիշատի, երբ հարկ լինի որ սակաւամթիւ հայազգի պատանիք կրթութիւն քանի մը հարիւր օտարազգի աշակերտներէ

բաղկացեալ ընդարձակ վարժարանի մը մէջ, ուր այդ քանի մը հայերէ ամէն մէկն ոչ թէ միայն հեռաւոր ու զանազան գաւառներէ միացուած լինին, ոչ միայն տարիքով և աստիճանով բաժանուած լինին, այլ նաեւ իւրաքանչիւրն գիշերօթիկ առանձին խմբերու մէջ ցրուած լինին՝ իրենց հաւակին և մտաւորական զարգացման համեմատ, և այդ վիճակի մէջ մեծանան մտաւորապէս 8—10 տարիներու շրջանի մը մէջ, առանց իրար հետ կենակցելու, առանց մայրենի լեզուն ամէն օր գործածելու, և ամէն ուսումն և մտաւոր ու հոգեւոր զարգացման օր և իջէ միջոցները օտար լեզուով ի գործ գնելով, մինչև անգամ՝ օրական աղօթքներն, հոգեւոր խրատներ լսելն, և այլն, և այլն, միթէ մենք կարող ենք և իրաւունք ունենք պահանջելով որ այդ աշակերտներն շնորհաւոր իրենց մայրենի լեզուն և կամ որչափ որ մենք կը փափաքինք՝ այնչափ ուսած լինին, և կամ թմրած կամ զէթ նուազած չլինի իրենց ազգասիրութեան զգացման եռանդը, և ընդհակառակն անած զարգացած չլինի իրենց մշտնադաւանութեան հակումը։ Յիշատի, մեծապէս անիրաւած կը լինէինք թէ՛ այդպիսի պահանջ մ'ընէինք Ուրբանեան վարժարանէն դուրս ելած աշակերտներէն, որոց դաստիարակներուն նպատակը և այդ նպատակին հասնելու համար գործածուած միջոցներն՝ ըստ ամենայնի իրարու մէջ համաձայն չէին, և չէին կարող բոլորովին քահանայեցիներ և ոչ ալ այն ազգը՝ որոյ օգտին համար կը պատրաստուէին այն աշակերտը։

* *

Ահա այս պակասութիւնը հիմնովին գործմանց այժմեան Սրբազան Քահանայապետն՝ իւր առատաձեռն և իմաստուն նոր կարգադրութեամբ, վճռելով որ հայ պատանեաց դաստիարակութիւնն նախ հայազգի անձանց ձեռք յանձնուի, երկրորդ՝ որ կատարուի համեմատ հայկական ոգւոյ, բնաւորութեան, սովորութեանց, ծիսից և արարողութեանց, երրորդ՝ որ կատարուի առանձին յատուկ

վարժարանի մը մէջ, ուր մէկտեղ հասարակաց բնակարանի մէջ ապրելով՝ յատուկ ընկերութիւն մը կազմեն, և հետեւեալաբար իրենց մայրենի լեզուին և ազգային պատմութեանց և դիմութեանց առանձինն և ընդարձակ ուսումնական, և լոգրորդիք՝ որ այս առիթնայն կարգադրութեանց գործադրութեան ծախքն՝ մասամբ մ'իւր առատաձեւութեանն և մասամբ մ'ալ Ռուսթանեան վարժարանի եկամուտէն լեցուի ։

Մենք իրեն մտաց պիտուին կարգանք նոյն իսկ իւր խօսքերով, քահանայապետութեան հինգերորդ տարին, յամին 1888, հրատարակած Եկեղեցի մայր գրած մտադրանք կոնգրակին մէջ, յորում յառաջ բերելով հայ ազգին արժանիքն, զոր վեհ ազգ կը կոչէ, և միանգամայն իւր նախորդաց առ հայ ազգն ցուցած սէրն ու բարեկամութիւններն, զորս մի առ մի կը հաշուէ, կը յաւելու պայտէս. « Առ, ի յիշատակելոց աստի օրինակաց « նախորդացն մերոց և ի նոցունց իսկ յոյ « վարկաբարձի ապառաճարութեանց մասու, « ցեղոց ի հայ ոտրոյ առ եկեղեցի՝ յորդորեալ « և խրախուսեալ և մեր՝ գաղիք ի բարբառ « ընդ առ նոսա ըստ յօտարութեան որտի « մերոյ, որ արդե՛հ իսկ անձկայրեաց է « սակս արեւելից, որ ճոխացեալն է մե « ծամեծար բարեմասնութեանց փառօք, և « նուիրական իսկ մեզ՝ իսանձարուրս ելով « քրիստոսական կրօնիցս » ։ Այսպէս աննախանձ վկայութեամբ ընդհանուր արեւելիսոյց արժանիքն հաստատելէ յետոյ, կը մասնաւորէ իւր խօսքը մեր ազգին նկատմամբ, և կ'ըսէ. « Նսեա ի բազմաց հետէ խորհիմք « թէ զիսթը և որով օրինակաւ ձեռնկալու « լինիցիմք յօգուտ ազգին Հայոց » ։ Այս խօսքերէս կը հետեւի ուրեմն՝ որ մտիս Արեւելիսոյց արժանիքն, երկրորդ՝ օրինակ խնամոց նախորդացն առ Հայս, և երրորդ՝ օգուտ նոյն ազգին՝ որքին են շարժառիթ պատճառք հաստատման Հայկական վարժարանին ի Հոռով, որուն ազնուագոյն վախճանն ալ կարգեալ է հայ երիտասարդները կրթելու յառաքելական պաշտօն, և այս կերպով՝ ժողովրդեան առաքինի և գիտուն եկեղեցականներ պատրաստելու, որոնք կարող

լինին նպիտկոպոց տրժանաւոր օգնականներ դառնալ ։

Սրբառան ֆահանայապետին այսպիսի վսեմ և օգտաւէտ մտածութիւնն ու փառաքել իրագործելու համար, նախախնամութիւնն պատրաստելու էր ծամանակակից հանճարեղ և գործունեայ օգնական մ'ալ Հոռովմայ մէջ, որ ոչ նուազ կամ զուցէ աւելի օգտակար եղաւ իւր ազգին՝ իրեն բացակայութեան ժամանակ, քան որչափ օգտակար եղած էր և փառաքած էր լինել նոյն ազգին՝ իրեն գերագոյն Հովիւ՝ մերձակայ գտնուած ատեն ։ Այս անձնաւորութիւնն էր վսեմափառ հայ ազգի ծիրանաւոր իշխանն Անտոն Հասունեան, քաջամանօթ պատրիարք կաթողիկեայ Հայոց ի նստածնդնուպոլիս, որ արդէն քահանայապետին կոնգրակին մէջ սահմանուած էր առաջին խճաճակալոյն հայկական դպրոցին, որ և այդ տիտղոսով պիտի վարէր « զիրաւասութիւն և զիշխանութիւն ի վերայ զպրոցին », ինքն՝ որ կերպով մը իւր խորհրդով նսեա պատճառ եղած էր քահանայապետին զիտաւորութեան գործադրուելուն ։

Հանդիսապէս խնամակալուի պաշտօնն ստանձնելով՝ Հասունեան ծիրանաւորին առաջին փայլն եղաւ հաստատուելիք զպրոցին յարմար տեղը կամ շէնքը գտնել և զայն պատրաստել ։ Բարեբախտաբար յաջողեցաւ Հոռովմայ ատոյղապոյն և բարձրագոյն տեղաւորան ունեցող տեղերէն մէկը ձեռք բերելու, որ է Ս. Նիկողոյ Դա — Տոյնտին եկեղեցւոյն կից ընդարձակ վանքն, շրջապատեալ բաական մեծկակ պարտիզով մը ։ Այս պարտիզին մէջ՝ հին շէնքին վրայ ուրիշ նորակառոյց բազուկ մ'ալ աւելցուց՝ աշակերտաց յարմարագոյն բնակարան պատրաստելով. ուր նսեա իրեն բնակութեան համար ալ սննեակներ յարգարեւ տուել էր առանձին յարկի մէջ, թէպէտ և մահը վրայ հասնելով՝ երկրաւորեն զերպանց կերպով աւելի վայելչագոյն բնակարանի վայելքը շնորհեց իրեն՝ իւր արդեանց փոխարէն, յամին 1884, փետր. 28 ։

Յոռալ քան մահը՝ Հասունեան ծիրանաւորն իւր ծիրելի վարժարանին հանդիսաւոր բացումը աօնելու միտքարութիւնն ունեցաւ

նախընթաց տարւոյն նոյեմբերի առաջին օրը : Նոյն օրն՝ ըստ հրամանի Սրբազան քահա- նայապետին՝ հայազգի աշակերտը՝ որը այն տեան կը գտնուէին Ուրանեան վարժարա- նի մէջ՝ փոխադրուեցան նորակառոյց Լեւո- նեան Հայկական վարժարանը, կազմելով նոյն ուսումնարանին տեղաբնիկ աշակերտաց խումբը, ուրիշ եօթն պատանեաց հետ՝ որը դեռ նոր ընդունուած էին : Բայց որովհետեւ այս կերպով Ուրանեան վարժարանէն կը նուազէր ընդունուելիք հայ աշակերտաց թիւը, ուստի Սրբազան քահանայապետն կը պա- տուիրէր իւր կոնդակաւ՝ որ « Դպրոցն Ուր- « քանեան ըստ նուազելոյ սանուցն՝ հա- « տուցէ ամ ըստ ամէ յարկեղէ իւրմէ իւ- « տալական լիւրայս արծաթիս վեց հազար՝ « առ զպրօցն հայկականն » : — Վարժարա- նի բացման հանդիսը կատարուեցաւ գահե- րիցովեանմբ հայազգի ինսամակալու Հա- սունեան ծիրանաւորին, ի ներկայութեան ուրիշ բազմամթիւ ծիրանաւոր իշխանաց եւ Եպիսկոպոսաց, Արքայից եւ այլ պատուաւոր եկեղեցական եւ աւագամեծար աշխարհական անձանց : Այս ամէն հանդիսականը ներկայ գտնուեցան նախ Հասունեան ծիրանաւորէն կատարուած հայկական պատարագին արա- բողովութեանց, եւ յետոյ հաւաքուեցան նորա- շէն դպրոցին սրահներէն միոյն մէջ՝ իրենց բարեմագլղովութիւնները յայտնելու բարեբա- րելոց :

* *

Քանի մ'անգամ անձամբ այցելած լինե- լով նոյն վարժարանին՝ Հոգով գտնուած ա- տենս, թէ՛ Հասունեան ծիրանաւորին ժա- մանակ եւ թէ՛ անկեց վեց եօթը տարի վեր- ջը, պատշաճ կը համարեմ հոս վարժարա- նին շինութեան վրայ գէթ քանի մը կարե- ւոր տեղեկութիւններ տալու ընթերցողաց : Ենթին ամբողջութիւնը կարելի է երեք մասի բաժնել, այսինքն՝ հին վանքն, նոր վարժարանն եւ եկեղեցին :

Առաջին երկու մասերն կը գտնուին պար- տիդի մը մէջ, կից եկեղեցւոյն : Տեղը Հոգով մայ բարձր դիրքերէն մէկն է, ուր աշակերտը

շատ հանգիստ եւ առողջ կեանք կը վարեն : Հին վանքն՝ որ շատ ընդարձակ շինութիւն մ'է, առ այժմ վարձու արուած է ուրիշ կրօնաւորական հաստատութեան կամ դպրո- ցի մը : Իսկ յատկապէս վարժարանի մասն, որ ինչպէս կանխաւ ըրինք, Հասունեան ծի- րանաւորէն նոր շինուեցաւ, աւելի զուարթ է եւ աւելի ճաշակով կառուցուած, յարմա- րագոյն դպրոցական կենաց պահանջներուն : Երեք յարկ ունի վարժարանին այս մասն. երկու վերին յարկաց մէջ՝ սրահ կամ բա- ժանումն կայ աշակերտաց համար, բաց ի գանազան ուրիշ սենեակներէ, որը վայելչա- պէս կահաւորուած են՝ ըստ յարմար պարա- գայից գործածուելու համար : Ամէն մէկ տա- շակերտ ունի իւր յատուկ սենեակն պատ- շաճ ընդարձակութեամբ եւ կարեւոր կահուք. այդ սենեակները կը ծառայեն աշակերտաց իբր բնակարան թէ՛ ուսմանց աշխատելու եւ թէ՛ ննջելու համար : Բաց ի վարժարանի մը կարեւոր եղած ուրիշ դիրքովութիւններէն՝ կը գտնուի նաեւ զրատուն կի հասարակաց՝ եւրոպական եւ հայկական տպագրութեանց չափաւոր հաւաքածուով : Աշակերտը որոշեալ ժամերով կրնան զբօսնուլ վարժարանին յա- տուկ պարտիդին մէջ : Մեծ սրտի գոհութիւն զգացեր եմ՝ երբ առիթ ունեցեր եմ տե- սակցելու աշակերտաց հետ, նկատելով միշտ զիրենք կայտառ, ուրախ, մարդասեր, բա- րեկիրթ, նաեւ գոհ ըստ ամենայնի իրենց վիճակէն : Աշակերտաց այսպիսի պայման- ներն ոչ սակաւ պատուաբեր են վարժարա- նին մեծաւորաց :

Սակայն վարժարանին ազնուագոյն գանձն է իւր եկեղեցին, որ Հոգովմայ գեղեցկագոյն եկեղեցիներէն մէկն է, նուիրուած Տոյնն տացի Ս. Նիկողայոսի յիշատակին : մեծ եւ լայն, խաչաձեւ, առտոտադը կամ ծած- կոյթը կարճագոյնն եւ սակեզօծ պանօնաճօք զարդարուած է, ունելով իւր մէջ մեծատա- րած գմբէթ կամ կաթուղիկէ մը, յորում գեղեցիկ կերպով նկարուած է մեծամեծ պատկերներով արքայաշքեալ տեսարանն : Եկեղեցւոյն մէջ բաց ի աւագ բեմն, կան նաեւ դէմ առ դէմ հինգ զոյգ խորաններ, որոց իւրաքանչիւրն մէկ մէկ մատուռակներ

կը կազմեն . երկուհատէն զատ՝ մնացածներն զանազան տեսակ մարմարոններու հրաշալի ձոխութեամբ շինուած են՝, իտալական վեց հարիւրէն հանճարամիտ արուեստագործաց վառվորուն երեսակայութեան ծնունդ լինելով :

Եկեղեցւոյն մէջ ամէն օր թիւ պատահալներ կը մատուցուին հայկական արարողութեամբ, իսկ կիրակէ և տօն օրեր ձայնաւոր կամ հանդիսաւոր պատարագ կը լինի, բաց ի արձակուրդի ժամանակէն, յորում աշակերտը զիւրազնացութեան պատճառաւ Հոռովմէն բացակայ կը գտնուին : Նմանապէս ամէն կիրակամարի օր՝ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ կիրակի առաւօտներն ալ հանդիսաւոր պատարագէն առաջ երբեմն գիշերային և երբեմն առաւօտեան պաշտօն կը փատարեն աշակերտը, իսկ երեկոյն՝ երեկոյեան, հանգերձ օրհնութեամբ Սրբութեանն ի բազմոցի, ինչպէս սովորութիւն և կատարել ընդհանուր կաթողիկեայ Հայոց մէջ : Տարուան մէջ յատկապէս հանդիսաւոր կը կատարուին Դնչպեան և Զատիկի ճրագալոյցներու տօնախմբութիւնն . այդ օրերը եկեղեցին կը լեցուի խուռն բազմութեամբ տեղացւոց և ծառարկանաց, որք միշտ զարմանալով և հիանալով հայկական վեհ արարողութեան վրայ՝ կը մեկնին տաճարէն : Տեսնելու՝ արժանաւոր բան է այդ ժողովրդեան ցոյց առած յարգանքն առ հայազգիս և առ հայկական ծէսն . շատ ախորժելի և փափաքելի է իրենց մանաւանդ հայկական հանդիսաւոր պատարագին ճաշակմանէն վերջը՝ ժողովրդեան բաշխուած հաղորդակցութեան մասն կամ նշխարը ընդունիլ բաժանող սարկաւազաց ձեռքէն : Հաւատացեալը ջերմանդութեամբ կը յաճախեն յեկեղեցին . նաեւ Աւագ Եարաթուն մէջ կատարուած սգայիւր և խորհրդական աբարողութեան տօնն, և յատկապէս մեծ ազդեցութիւն կը թողու վրանին Դոնբացէքի և Ռոտլուայի արարողութիւններն :

Եկեղեցւոյն մէջ ամենամեծ հանդիսով կը տօնուի նաեւ Ս . Լուսաւորչին Գիւտ նշխարացը, իրբեւ տօն Առաքելոյն Հայաստանայց, որուն յատուկ պաշտպանութեան ներքեւ զրուած է հայկական վարժարանն :

Լեւոնեան—Հայկական վարժարանին վարչական անձնակազմը կազմակերպութիւնն . հետեւեալ կերպով է .

Ա . Խնամակալ կամ Պաշտպան ժիտանառ իշխանն կ'ընտրուի ուղղակի Սրբազան Զահանյայպետէն, ունենալով իրեն նաեւ օգնական խնամարկոչ եպիսկոպոս մը, որ նոյնպէս կ'անուանուի Սրբազանէն . իրենց պաշտօնն է մտադիր լինել վարչութեան և բարի ընթացից վարժարանին, ընդ վեհագոյն տեսչութեամբ Սրբազան Հօր :

Բ . Մեծատնայն կամ Տեսչայն, իրեն օգնական ունի Փոխան—Տեսչին, և հարկաւոր եղած ատեն նաեւ ուրիշ ստորակարգեալ պաշտօնեաներ, որոնց ընտրութիւնն կը լինի խնամակալ կամ Պաշտպան ժիտանաւորին ձեռքով, օր զիրենք պիտի ներկայացընէ Սրբազան Հօր, և վերջոյս ընդունելութեամբ պիտի հաստատուին իրենց պաշտամանց մէջ : Վարժարանին հաստատութիւնէն մինչեւ այսօր հետեւեալներն ընտրուած են Սրբազան Հօրէն խնամակալու և Պաշտպան զբարոցին .

1 . Միրանաւորն Անտոն Հասունեան, հայազգի . (1883—1884) .

2 . Միրանաւորն Հովարդ, անգղիացի . (1884—?) :

3 . Միրանաւորն Յովհաննէս Սիմէոնի, իտալացի . (?—1892) :

4 . Միրանաւորն Լէտոքովսքի, լեհացի . (1893 ցայսօր) :

Տարածման Հաստատ ժողովոյն Գահերէց կարդալին սովորաբար պաշտպան ժիտանառ իշխանուրի նաեւ հայկական վարժարանին, ըստ կոնգակի Սրբազան Հօր . Թէպէտ և առաջին երկու ընտրուածներն նոյն ժողովոյն գահերէց չէին, այլ բացառութեամբ ընտրուած էին Սրբազան Զահանյայպետէն, որուն կոնգակին մէջ յայտարարուած է նաեւ խնամարկոչ օգնականին ընտրութիւնն ալ, այսպէս . « Դնչպէս կամք մեր են գի հայ . « կական զարգաց երրեալ ինչ զօրիւց կա . « պեալ լիցի ընչ սրբոյ ժողովոյն տարագա .

« ման հաստառոյ, վասն որոյ սահմանեմք
« զի առ յապա ժամանակի կարդինալ զա-
« հերեց նորին սուրբ ժողովոյ՝ ինչանու-
« թեամբ և ակնարկութեամբ գերազոյն քա-
« հանայապետին կարգեսցի ի Պաշտպան:
« — Իսկ խնամարկու կամ վերակացու
« զպրոցին կարգեսցի նա ինքն՝ որ և Ասե-
« նազպիր է սրբոյ ժողովոյն՝ որ վասն ա-
« բեւեյեան իրաց: Եւ ի չլինել նորին խնամ-
« արկու՝ մի ոմն ի Հոռովմէական առաջնոր-
« զաց՝ հրամանաւ գերազոյն քահանայապե-
« տին՝ կարգեսցի խնամարկու: Ըստ այսմ
որոշման կատարուած է մինչեւ այսօր, և
խնամարկուք միշտ վերոյիշեալ ժողովոյն ա-
տենադպիրներն եղած են, նախ՝ Գեորգ. Կրե-
տոնի, որ այժմ ծիրանաւոր է ի Նսրառէք,
երկրորդ՝ Գեորգ. Պերսիկոյ, որ նոյնպէս ծի-
րանաւոր ընտրուեցաւ, բայց երկու տարի
վերջը վախճանեցաւ, երրորդ՝ արքեպիսկո-
պոսն Ալուսի որ բարձրագոյն պաշտօնի կօ-
շուեցաւ, իսկ այժմ ալ Եպիսկոպոսն Ալույի-
զիւյ Վէլչիս:

Իսկ վարժարանին անմիջական վարիչը
կամ մեծաւորը միշտ հայազգի եղած են և
պիտի լինին, ինչպէս որ սահմանուած է
Սրբազան Հօրէն: Եղաց յանձնուած է այն
ամէն բանի հոգը որ կը վերաբերի աշակեր-
տաց բարեկարգութեան և զստեարակու-
թեան, համաձայն կանոնադրութեանց վար-
ժարանին: Ուստի մեծաւորին պարտքն է
վերոյիշեալ կանոնները պահել տալ աշա-
կերտաց, և անոնց հոգեւոր զարգացման հոգ
տանել զառ՝ խնամել նաեւ իրենց մար-
մաւոր պիտոյքները. որով մատակարարու-
թեան պաշտօնը գլխաւորապէս իրեն ձեռքն
է, զոր կը գործարկէ օգնութեամբ ոտօբա-
կարդեալ պաշտօնէից: Իսկ փոխան-մեծա-
ւորի ընտրութիւնը կատարուի մեծաւորին և
խնամարկու եպիսկոպոսին ձեռքով, որը ըն-
տրելին կ'առաջարկեն Պաշտպան ծիրանա-
ւորին, որ ըստ իւր պատշաճ զատողութեան
կը հաստատէ կամ՝ կը մերժէ: Փոխանորդին
գործը պիտի լինի օգնել մեծաւորին, հե-
տեւելով ըստ ամենայնի նորա օւղղութեան:
Վարժարանի հաստատութենէն մինչեւ
այսօր եղած մեծաւորներն են հետեւեալներն.

1. Սահակ Ժայր. վրդապա՝ Ճիզմէնեան,
(1883—1884, մայիս):

2. Տեղապահ մեծաւորի Աւետիս վար-
դապետ Արփիարեան. (1884, մայիս 22-
հոկտ. 1):

3. Յարութիւն Ժայր. վրդապ. Ռուպեան
(1884, հոկտ. 1, մինչեւ 1892):

4. Յովսէփ Ժայր. վրդապ. Մելքիսեդե-
կեան (1892, նոյ. 1, մինչեւ 1895, յունիս):

5. Պետրոս վրդապ. Գոյունեան (1895,
յունիս — ցայսօր):

Իսկ փոխան-մեծաւորի պաշտօնն գրեթէ
ի ակզնաւորութենէ վարժարանին մինչեւ
ցայսօր զովմի արդեամբ կը կատարէ Յով-
հաննէս վարդապետ Միսքենեան, որ ուսուցիչ
է միտնգամայն հայերէն լեզուի:

Վերոյիշեալ պաշտպան ծիրանաւորաց,
խնամարկու առաջնորդաց, մեծաւորաց և փո-
խանորդաց ցոյց առած գործունէութիւնն և
ունեցած արդիւնքին մի առ մի այստեղ յի-
շելը թէ՛ երկար կը լինի և թէ՛ մանաւանդ
նպատակէս դուրս, որ է տեղեկութիւն տալ
հայկական վարժարանին վրայ մեր ընթեր-
ցողաց և ոչ նոյն վարժարանին արդիւնաւոր
պաշտօնակալաց վրայ, որոց հաճադուն և
խմտտուն գործունէութեան արդեանց՝ իօ-
սուն միայն է վարժարանին այժմեան զար-
գացեալ և բարգաւաճ վիճակը: Այսպսփ
միայն ըսելու լծող ներքն ինձ ընթերցողք՝
որ ինչպէս «աստղ քան զստղ առաւել է
փառօք», այսպէս ալ արժանաւոր արդեամբք
փայլողաց մէջ՝ մեծազոյն արդեամբք անմահ
պիտի մնան նոյն վարժարանին յիշատակա-
զորց մէջ և բարերարուած աշակերտաց սրբ-
տին խորը՝ պաշտպան ծիրանաւոր Հաստե-
նեանի և մեծաւոր Ռուպեան վարդապետի
անուններն, որոց առաջնոյն գործունէութիւնն և
վարժարանին հաստատապէս հիմնուելուն և
սկզբնաւորելուն համապատեճառ և միջի եղաւ,
իսկ երկրորդին՝ նորա զարգանալուն և ա-
շակերտաց աճելուն:

* * *

Վարիչներէն խօսքերնին բնական կարգով
կ'անցնի վարելոց կամ աշակերտաց վրայ:

որոց ընտրուելոս պայմաններն, զգեստոց տարազն, դասմանց ժամանակադիւրոցն և առանդոստոս ռաւամներն, անշուշտ մեր ընթերցողաց հետաքրքրութեան առիթ կրնան լինել:

Լիւոնեան—Հայկական վարժարանն որու շուտով ծայր տրիտաւարդներն յառաքելական պաշտոն կրեալոս, հետեւաբար Հայաստանի և հայաբնակ գաւառներու գաւառական կողմերէն կը հասաւորին աշակերտք, ըստ կարօտութեան իւրաքանչիւր տեղեաց: Բնգոնուելիք աշակերտք տասնութեց տարեկանէն պակաս և քսանութեցէն աւելի պիտի չլինին. կարելոյն չափ շննք պէտք է լինի՝ որ ընտրելագոյնք և առաքելական կոչման յարմար բնաւորութիւն ունեցողք ընդունուին, սրոնք կանխաւ իրենց մայրենի լեզուին ուսումն կատարելագործած լինին, և ճարտասանական ուսմանց ընթացքն աւարտած, և լատիներէն լեզուի քերականութեան գէթ սկզբունքներն ուսած լինին, համաձայն Սրբազան Հօր ատէպ յիշուած կնիդակին բացատրութեան. թէ, «Նորին եւելք ընդուն. «նելք լինիցին՝ որոց աւարտեալ իցէ դրա. «նախբարանն ուսմանց սկզբունքն, և յորս «առաւելապէս նշմարեցնին ուղղութիւն բա. «բուց առ քահանայութիւն»»: Բաց աստի՝ ընտրելիներն պէտք է երգեցողութեան մէջ ալ գովելի կերպով յառաջացած լինին: Ընդունուելիք աշակերտաց թիւը՝ համեմատ պիտի լինի ժողովրդեան կարօտութեան և միանգամայն վարժարանիս եկամտից:

Ընդունուելութեան ձեւակերպութիւնն հետեւեալ կերպով լինելու է. վարժարանին աշակերտութեան փափաքողներն՝ պէտք է իրենց բնական երկրէն կանխաւ աղերսագիր ուղարկեն վարժարանի Պաշտպան ծերանաւորին. այդ աղերսագրին հետ միանգամայն պէտք է զրկելին կանոնաւոր վկայագրեր բարի վարուց, ուսմանց յառաջադիմութեան, միտումութեան և գրողմի, եկեղեցական աստիճանաց (եթէ ունին), բժշկական յայտաւարագրեր՝ մարմնական բարեյարարար և քաջատուր վազմութեան մասին: Աղերսագրին ուղարկուելէն վերջը՝ պէտք է մնան Պաշտպան կարողինային պատասխանին իրենց ձեռքը հասնելուն, և եթէ վերջինս ճարտարանք

ըրած լինի՝ պարտաւոր են աղերսագրողը պարտաւարտելով պատասխանը տալ, թէ՛ իրենց և թէ՛ թեմական առաջնորդին ստորագրութեամբ: Այս ամէնը կատարուել յետոյ, երբ ընդունելութեան շուրջն ստանալոս լինին, ուղղակի պէտք է դիմեն ի Հոգիմ, և հոն Պաշտպան կարդինային ներկայեանալով՝ իրեն ձեռնով պիտի մանեն վարժարանին մէջ. — վարժարանի մեծաւոր վարդապետ, յետ կանոնական պատշաճ պատրաստութիւններն ընել տալու և կանոնաց գիտութիւնն ալ լիովին հաղորդելու, կը հաղորդեն շորքնայ գրքին՝ վարժարանին միաձեւ զգեստու տարազն:

Չգետուել ձեռն այսպէս սահմանուած է նոյն վարժարանին կանոնագրութեանն. «Առ շակերտաց միաձեւ հագուստը (պիտի լինի) «պնդնաւոր պարեգօտ ասուի, հասարակ «կերպանք, սեւագոյն, ըստ ձեւի արեւելեան «ստորութեան ծրարեալ ի ձախակողմն ի «պարանոցէ մինչ ի վայր՝ ընդ ամենայն «մարմինն: Թէ՛նք պարեգօտին հետ միա. «ցած (պիտի լինի) երեք փոքրիկ ժապաւնով «և երեք կարմրագոյն կոճակով, և յիշեալ «օձիքին վրայ ճերմակ նեղ օձիք մ'ալ կը «յարմարուի, այնպէս՝ որ յաճախ կարող «ըլլայ փոխուի: Գօտին՝ որ մէջը կը «պատէ՝ կարմիր ասուի կերպանք պիտի «ըլլայ, ու ծայրերը սակաւ մի ի ձախա. «կողմն կախուած պիտի ըլլան: Գարեցն «գուրս՝ պարեգօտէն դատ պիտի հաղուին «սեւ կրկնոց մ'ալ, որ վերարկու կը կոչուի, «նոյն ասուի կերպանք, որ նեղ ըլլալով՝ «հիշտեալ թուր մարմնին վրայ կ'իջնէ, «պարանոցին տղիւն փոքրիկ ակիշով գ. «ցուելով. և ուրի թեզանիք երեսուն հա. «երեքերորդ ասուի՝ ուսերէն մինչեւ ցոգոս «ձեռաց: Հագած գուրպանին սեւ պիտի «ըլլայ, ու մուսակնին տղի (կապ, խրոց?) «չպիտի ունենայ. գտակնին սեւագոյն և «զլիտակնին իտանկիւնի պիտի ըլլայ: Ձմեռը «տան մէջ պարեգօտայն վրայէն կրկնոց մը «կը հագուին, որուն ձեւը, նիւթը և գոյնը «վերարկուին պէս է, միայն նիւթը քիչ «մ'աւելի հասու և թեւերն ու մէջը նուազ «լայն պիտի ըլլան»:

Այս տարազը կը կրեն աշակերտը մինչեւ որ ընթացաւորտ լինելով՝ իրենց հայրենիքը դաւնալու տտեն զպրոցական զգեստը ձգելով՝ քահանայից սովորական հագուստը զգնելով մեկնին։

*
* *

Վարժարանին ուսումնական շրջանը բաժնուած է վեց տարուան. առաջին երկու տարիները կը կազմեն իմաստասիրական շրջանը, և վերջին չորս տարիներն ալ աստուածաբանականը։

Իմաստասիրական շրջան

Առաջին տարի. — Տրամաբանութիւն և ընդհանուր բնագիտութիւն կամ էակաբանութիւն. — Գրահաշիւ, երրորդականութիւն, եռանկիւնաչափութիւն. — Բնագիտութիւն. — Յունարէն, եբրայեցերէն։

Երկրորդ տարի. — Մասնական բնագիտութիւն. — Բարոյական իմաստասիրութիւն. — Աստեղաբանութիւն, մաթեմատիկական բնաբանութիւն, տարրաբանական բնաբանութիւն։

Աստուածաբանական շրջան

Առաջին տարի. — Աստուածաբանական տեղիք. — Կանոնական իրաւագիտութիւն. — Եկեղեցական պատմութիւն. — Արարողաբանութիւն կամ ծիսական գիտութիւն. — Քրիստոնէական հնախօսութիւն։

Երկրորդ տարի. — Տեսական աստուածաբանութիւն. — Բարոյական աստուածաբանութիւն. — Եկեղեցական պատմութիւն (շարունակութիւն տաւջին տարւոյն)։

Երրորդ տարի. — Սուրբ Գրոց մեկնութիւն. — Տեսական աստուածաբանութիւն (շարունակութիւն). — Բարոյական աստուածաբանութիւն։

Չորրորդ տարի. — Շարունակութիւն Գ. տարւոյն ուսմանց մինչեւ ցաւարտում։

Այս յատկապէս եկեղեցական գիտութիւն ներէ և քարոզատուութեանց փորձերէ զամ

հայկական, լատինական և յունական լեզուաց և մատենագրութեանց՝ ուսմունքներն ալ կը մշակուին, ինչպէս նաեւ ըստ կամեալ կերպաց ուրիշ լեզուներու ուսուցումն ալ՝ ըստ կարօտութեան իւրաքանչիւր դաւառաց՝ որոց համար սահմանուած են ամէն մի աշակերտը։

Աշակերտը ամէն օր դաստուութեանց համար կը յաճախեն Ուրբանեան վարժարանի դասարանները, ուր ամէն դասակարգի համար առանձին առանձին սենեակներ են ուրոշուած, այն դասերու համար՝ որ մի և նոյն ժամուն կը պատկանին, որք աւարտուելով՝ տեղի կու տան յաջորդ ժամու դասերուն։ Այսպէս աշակերտը՝ երկու ժամ առաւօտեան և երկու ժամ երեկոյեան՝ դաստանց մէջ կը մնան, ընդ ամէնն չորս ժամ։ Բայց որովհետեւ այս ժամերէն լեզուաց դասախօսութիւնն ալ կը լինի շաբաթը մի քանի անգամ, ուստի այս լեզուները մշակողներն մի ժամ ալ այդ նիւթոց դաստուութեամբ կը զբաղուին նոյն դաստանց մէջ։

Այս է ուրեմն աշակերտաց սովորական վեցամեայ ընթացքն, համարելով որ ընդունուած աշակերտը կանխաւ պատրաստուած լինին իւրաքանչիւր դաւառի կղերանոցներու մէջ, անմիջապէս Հոռով հասած ժամանակ մտնելու իմաստասիրական տաւջին տարւոյ շրջանին մէջ. բայց որովհետեւ այդ կերպով պատրաստուած աշակերտը միշտ զմեռած չեն, ուստի և հարկ եղած է այդպիսեաց համար՝ նախապատրաստական մի կամ երկու տարիով ընթացքնին երկընցքնել։

Գաներու վրայ խօսքս վերջացնելէն առաջ, զիսեւ տալու արժանի կը համարիմ թէ Ուրբանեան բարձրագոյն կամ մասնագիտական վարժարանին մէջ իմաստասիրական և աստուածաբանական ուսմանց ընթացքը լրացընող աշակերտը, կրնան խնդիրդ տալ առ վերապետուծ ծիրանաւորն նոյն վարժարանին, և ընդունուիլ ի քննութիւն վարչապետական (Doctoratus), աստիճանի։ Այդ քննութիւնն յաջող կերպով կատարողներն՝ կը ստանան վարդապետական վկայագիր (դիպլոմ) փոխոգիտութեան և աստուածաբանութեան. որով և իրաւունք կ'ունենան

ուսուցանելու զայնս ի վարժարանս և ի Համալսարանս Եւրոպայի:

Սրբազան Հօր վերոյիշեալ կոնդակին մէջ ըստած է թէ աշակերտը Հայկական Գալոցին « անցեալը ընդ փոքր ճինութեանց՝ ընկալցին զաստիճանս ակադեմականս » և նոյն վարժարանին կանոնադրութիւնն ալ կը բացատրէ, թէ « Ընդունակ դատուող աշակերտը իմաստասիրութեան կամ Աստուածաբանութեան վերջին տարին՝ վարդապետական պատուոյ ճինութիւն և կամ հրապարակական վիճաբանութիւն ընելու կ'ընդունուին. բայց ամէնքն ալ ջանալու են որ վարդապետական պատուոյն ճինութիւնը կատարեն » : Արդ, հետեւեալն այս շնորհմանց, մինչև այսօր ոչ սակաւ աշակերտը Լեւոնեան՝ Հայկական վարժարանին՝ լիովի գովութեամբ կատարելով այդ ճինութիւններն՝ ստացեր են վերոյիշեալ պատուոյ աստիճանները, թէ՛ իրենց և թէ՛ վարժարանին պատուարեր ջանքով:

* *

Հաստատութեան սկիզբէն մինչև այսօր Հայկական վարժարանն ունեցած է վաթսուն աշակերտներ, որոց քսանը եօթը քահանայ ընծայուած են, իսկ մնացածներն որք այժմ ընթացքի մէջ են, հետզհետէ առ նոյն վախճան կը գիմեն: — Աշակերտաց թիւն, ինչպէս կանխաւ ըսի, սովորաբար վարժարանին եկամտին համեմատ կը լինի, և մինչև այժմ քսանուերկուքը չէ անցեր: Միայն վերջին մէկ երկու տարուան մէջ նուազեր է մեկ նոդներուն տեղ ուրիշներ չընդունուելու պատճառաւ, ազգային այժմեան ծանօթ տառապալից պարագաներու բերմամբ:

Թէ՛ երկար և թէ՛ յօգուածիս նիւթէն դուրս կը լինէր, եթէ ուզէի մի առ մի յիշել այստեղ վերոյիշեալ վարժարանին ընթացքն աւարտող քահանայից անուններն և արդիւնքն. թող բաւականանան ընթերցողը անոնցմէ նշանաւորագոյններուն անունները միայն կարգալով, որոց արդեանց և գործուելութեանց ահաւատեալ եղած են ազգայինց զանազան գաւառաց: Այսպիսի նշանաւորաց կարգին կը պատկանի,

Տէր Աշտիս վրդ. Արփիարեան, երբեմն Փոխանորդ—Մեծաշորի Լեւոնեան — Հայկական վարժարանին, յետոյ քարոզիչ իւր հայրենեաց մէջ յԱնն և ի Խարբերդ, և այժմ Եպիսկոպոս Խարբերդի թեմին, սկսեալ 1890 տարիէն:

Տէր Գեորգ վրդ. Թերզդպաշեան, նշանաւոր աստուածաբան, որ 1885 տարւոյն Սրբազան Քահանայապետին ներկայութեամբ ըրած աստուածաբանական ամենափայլուն վիճաբանութեան առթիւ՝ նոյն Սրբազանէն տարօրինակ շնորհ ընդունեցաւ, առանց որ և իցէ ճինութեան՝ վարդապետ աստուածաբանաբան կոչուելու: Երբեմն տեսուչ Լոռաւաշորի յիկեռէին ի կոստանդնուպոլիս, և ապա քարոզիչ յԱնկիւրիս, այժմ կը գտնուի ի Կ. Պոլիս:

Տէր Լեւոն վրդպտ. Քէլէճեան, շատ յաջողակ կերպով ուսումնէրն աւարտելով՝ այժմ կը գտնուի իւր հայրենեաց մէջ ի Մարաշ՝ առաքելական քարոզչի պաշտօնով:

Տէր Անտոն վրդ. Իսկենտրեան, քաջագոյն՝ ուսմանց ընթացքին մէջ, վարդապետ աստուածաբանութեան, այժմ ժողովրդապետ ֆաղկեղոսի:

Տէր Մանուէլ վրդպտ. Գալայճեան, Գերմանիկցի. քաջամուտ գիտութեանց, վարդապետ աստուածաբանութեան. տարածած մահուամբ հնձուցաւ ի կենաց Զէյթունի մէջ, վերջին տարիներս քաղաքական յուզեալ ժամանակի մէջ ճարակուած հիւանդութենէ մը բռնուելով:

Տէր Ներսէս վրդպտ. Պաղտիկեան, մեծ գովութեամբ աւարտելով ուսմանց ընթացքն՝ պատուեցաւ աստուածաբանութեան վարդապետական աստիճանով. այժմ կը գտնուի ի Կիւրին՝ ժողովրդապետութեան պաշտօնով:

Տէր Իգնատիոս Կակոսեան, Արդուինցի, վարդապետ փիլիսոփայութեան, ճարտասան քարոզիչ, քաջամուտ և սիրող եկեղեցական գիտութեանց. այլ գերագոյն կերպով սիրող սրբութեան վարուց, և օրինակ բարւոյ ոչ միայն իւր զաւակացաց, որք զինքն Արդուիսի կը նմանցընէին, այլ նաեւ իւր քաղաքակցաց և շրջակայից, որք զինքն իրբեւ կենդանի սուրբ կը յարգէին: Այլ երկրէս աւելի երկ-

նից արժանաւոր բնակչին՝ ծաղկահոսակ կե-
նաց ասարածամ մահը լացին իւր հայրենա-
կիցք երկու տարի առաջ, և իբր ցոյց իրենց
զգացմանն կանգնեցին մարմարոնի վերայ
փորագրուած արձանագրութիւն մի նորա յի-
շատակն անմահացնելու համար:

Յօդուածս կը կնքեմ մագթելով Լեւո-
նեան—Հայկական վարժարանին այժմեան
վարչութեան, նաեւ ապագային մէջ հասցը-
նելու ազդիս՝ յիշելոց նման արժանաւոր հո-
գեւորականներ, որով թէ՛ վեհազոյն Հիմնա-
դրին և թէ՛ վաստակաւորաց բարի գիտաւո-
րութիւնն ու շանքն օր բոս օրէ աւելի պայ-
ծառ կերպով պիտի արդիւնատրի, և մխրթա-
րիչ լինի շատ իսկ տառապեալ ազգի մը
ցաւերուն:

Հ. Ա. Տիրոյեան

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն Ա Մ Ի Ս

ԼՈՒՐԵՐ ԶՅՑ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ

Ա Ն Ք Լ Ի Ա

ԱՍՆՔԼԻՌՑ Ներքին Գործոց պաշտօ-
նեայի Ու. Ռիտլի, իւր ճառախօսութեան մէջ ի
Ֆլէդվուտ, ծանոյց, որ Մեծն Բրիտանիա պէտք
եղածին չափ նաւեր ունի չինական ծովուն
մէջ, պաշտպանելու անդիական շահերը և
ի դերու հանելու Պետութեանց որ և է յար-
մարուած. « Ոմանք կ'ըսեն, թէ Մեծ Պետու-
թեանց շատերը կը ծածուղին մեր վրայ. բայց
այս Մեծ Պետութիւնք դիտեն որ Մեծին Բրի-
տանիոյ ձեռքն են հանգստեանաց բանալիները:
Եթէ պատերազմն ըլլայ, ծովուն վերայ պիտի
կռուի, և դիտենք որ նաւատորմիդ պիտի
յաղթանակէ և: Կը համարուի որ Անգլիա և
Ճապոն միացած են միշտ հաւասարակշիռ ա-
ռանձնաշնորհութիւնք խնդրելու Ռուսիոյ ի
Գերմանիոյ ստացածներուն:

Անգլիա վերջին ամսոյ մէջ ի ներքս՝ զբա-
ղեցաւ մեքենագործ աշխատաւորաց դործա-
դադար խնդրով: Ընդ երկար տեւեց այս և
զի բազմաթիւ ընկերութիւնք շահադէպ նորա
տակներով չաբթէ շարաթ դրամ կը վճարեն
դործադադար եղողներուն: Սակայն կը համա-
րուի այդ յուզման վերջը արդէն հասած, կէք
մը դործաւորաց յաւահանտելով և կէս մ'ալ մի-
ջամտութեամբ բարձրատրեան հոգեւորակա-
նաց, յորս առաջին տեղին կը զրուէ կարդի-
նալն Աճօն:

ԱՆՔԼԻԱ ~ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ

Գեկեմբեր 25ին Իսթաւպիք քաղաւր էին
Գառաւայէն, յանձնելով զայն Անգլիա — եգիպ-
տական բանակին: Փութով հրաման արուեցաւ
տեղացի զինուորաց յառաջելու յՕսսպի, զոր
առին վանելով զտերմիշու: Սուլտանի արշա-
ւաճը նոր մղումն առաւ, և կարծես Անգլիա —
եգիպտական բանակը կ'ուզէ հասնիլ ի Խար-
թում: Նոր կնէիռներ չծաղաւ Գահիրէն երև
կու ջոկաւք զրկուեցան զեպ ի Ռաաթի ձալֆա